

УДК 339.9:336.767:616-036.21

Кулініч Оксана Андріївна, Андросова Тетяна Василівна
Федоренко Неля Миколаївна, Гребенюк Яна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
(Харків, Україна)

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ТА ПЕРЕРОЗПОДІЛ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація. Розглянуто викликані пандемією Covid-19 карантинні умови, що внесли свої корективи в усі сфери життя, двояко позначились на міжнародному бізнесі та відіграли значну роль в перерозподілі інвестицій в бік цифрового сектору. Проаналізовано наслідки кризи, заходи протидії та умови відновлення економіки. Визначено больові точки бізнесу та фактори впливу на конкурентний розвиток. Виявлено, що пандемія COVID-19 трансформувала підходи до формування інвестиційних стратегій в бік стабілізації та диверсифікації.

Ключові слова: міжнародний бізнес, інвестиції, пандемія, цифровізація, трансформація, Covid-19, економічний розвиток.

*Kulinich Oksana, Androsova Tetiana, Fedorenko Nelia, Grebenyuk Yana
State Biotechnological University
(Kharkiv, Ukraine)*

Abstract. *The quarantine conditions caused by the Covid-19 pandemic, which have made adjustments in all spheres of life, have had a twofold effect on international business and have played a significant role in the redistribution of investment towards the digital sector. The consequences of the crisis, countermeasures and conditions for economic recovery are analyzed. The pain points of business and factors influencing competitive development are identified. It was found that the COVID-19 pandemic has transformed approaches to the formation of investment strategies towards stabilization and diversification.*

Keywords: *international business, investment, pandemic, digitalization, transformation, Covid-19, economic development.*

Реалії сьогодення демонструють, що через непередбачувані обставини, які сталися, світ можна поділити на до та після. Карантинні обмеження та тотальний локдаун завдали значного удару для бізнесу та економіки в цілому. Через пандемію, яка почалася в 2020 році, змін зазнали абсолютно всі сфери нашого життя. Найчутливіше відчув на собі удари світової кризи міжнародний бізнес. Хоча можна зазначити, що незважаючи на те, що 2020 рік приніс багато проблем для нього, відбулися й корисні зміни. Розпочався величезний прорив у розвитку електронної комерції, цифровізації освітніх, медичних та страхових послуг, використанні інтерне-платформ у маркетингу, банківській справі, ресторанному бізнесі, адже увесь світ почав швидкими темпами використовувати великі обсяги цифрових даних. Динаміка використання глобального трафіку доводить масштабне розповсюдження і доступність Інтернету, використання якого за останні 20 років збільшилося в 450 разів [1, с. 109; 2, с. 127].

Під впливом пандемії та в умовах перманентного підвищення вартості ресурсів підприємствам стало складно утримувати наявні позиції і підвищувати загальний рівень конкурентоспроможності на світових ринках. Найкращим та єдиним правильним рішенням для більшості підприємців стало переведення роботи бізнесу в онлайн-режим для того, щоб врятувати свою справу [3, с. 157]. Та глобальна криза, викликана Covid-19, з кожним днем змушує і подальше адаптувати бізнес-процеси до нових умов, можливостей та обмежень. Тому дослідження проблеми впливу пандемії на розвиток бізнесу та інвестиційної діяльності є вкрай необхідними та своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що існує чимало наукових досліджень, які стосуються розвитку міжнародного бізнесу в умовах пандемії та направленості світових інвестицій.

Питанню здійснення інвестицій та розвитку міжнародного бізнесу присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як О. Рогач, П. Дзюба, С. Гаймер, Дж. Данніг, П. Баклі, М. Кессон, А. Ругман, Г. Перлмуттер, М. Портер, Р. Кейвз, М. Полані, С. Гошал, К. Бартлет, Б. Когут, У. Зандер, Б. Овіат, П. Мак Дугал, Г. Найт, Дж. Барні, Т. Озава, К. Акамацу, В.А. Кривещенко.

Мета статті – розкрити сутність впливу та наслідки пандемії для міжнародного бізнесу та перерозподілу інвестицій.

Несподіване охоплення пандемією Covid-19 всього світу було непередбаченим, так само як і неочікуваним наслідком став поштовх до стрімкого розвитку глобальних процесів цифровізації всіх сфер міжнародного бізнесу (рис.1). За таких умов підприємці змушені були пристосовуватися до нових викликів і намагалися за найменший термін повністю перебудувати свої стратегії, знайти нові канали збуту, нових постачальників тощо. Ці питання нагально постали не тільки для великих всесвітньо відомих компаній, а й для всіх інших суб'єктів господарської діяльності, особливо для малого бізнесу. Трансформаційних змін зазнали не лише бізнес-процеси, а й поведінка онлайн-користувачів.

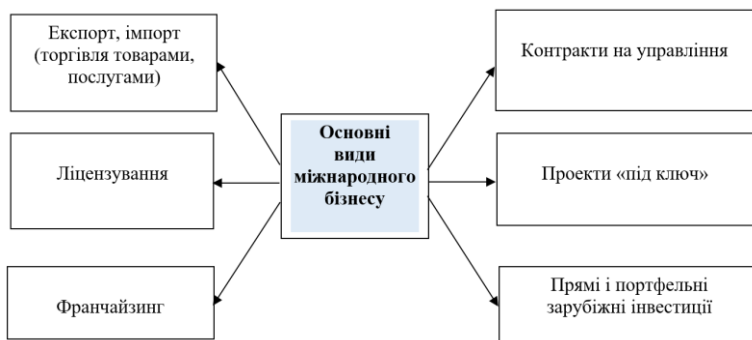

Рис. 1. Найпоширеніші види міжнародного бізнесу [4, с. 9]

Аналізуючи ситуацію в Україні, можна дійти висновку, що незважаючи на зменшення кількості діючих підприємств на 6775 одиниць, обсяг реалізованої продукції

(товарів, послуг) у поточних цінах збільшився з 9639730,6 млн. грн. у 2019 р. до 10049870,8 млн. грн. у 2020 р. Однак, враховуючи, що індекс споживчих цін у 2020 р. становив 105 %, можна відзначити незначне зменшення обсягу реалізованої продукції у порівняльних цінах (таб. 1, рис. 2) [5].

Таблиця 1.

Кількість діючих підприємств з розподілом на великі, середні та малі підприємства у 2019-2020 роках (розроблено авторами на основі [5])

Роки	Усього, одиниць	Великі підприємства, од.	Середні підприємства, од.	Малі підприємства, од.
2019	380597	518	17751	362328
2020	373822	512	17602	355708

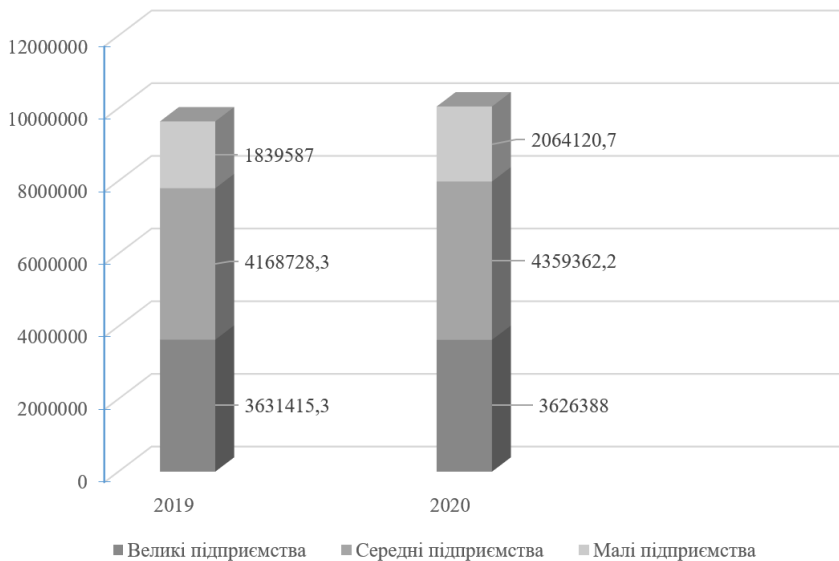

Рис. 2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн. грн. (розроблено авторами на основі [5])

Отже, виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що пандемія негативно позначилась на всіх видах підприємницької діяльності. Більш за все від її впливу постраждали авіаперевезення, туризм, готельно-ресторанна справа, сфера культури, суспільне харчування, спорт та фізична культура. Це означає скорочення доходів бюджету в той час, коли бізнес потребує значної підтримки від держави. Якщо впроваджених заходів не вистачає, як в Україні, то більшість організацій у сфері малого бізнесу припиняють свою діяльність.

Після введення карантинних обмежень міжнародний бізнес був вимушений застосовувати нові технології. У результаті чого кардинально збільшився попит на програми, які потрібні для ведення бізнесу, освіти та комунікації [6]. Як приклад, можна навести одну з найуспішніших програм компанії Zoom. Додаток Zoom було завантажено майже 27 мільйонів разів тільки в березні 2020 р., порівняно із лише 2,1 мільйона разів у січні. За результатами двох кварталів 2020 р. ринкова капіталізація Zoom становила понад 129 млрд. дол. (у порівнянні з минулим роком лише 25 млрд. дол.). У першому кварталі 2020 р. прибуток виріс на 169%, а у другому кварталі доходи компанії зросли на 355% у річному вимірі. Фінансові аналітики прогнозують, що за результатами цього року прибуток становитиме від 2,37 до 2,39 млрд дол., що буде означати 282% зростання доходу [7].

Після послаблення карантину підприємці зазначили, що віддалена робота більш продуктивна за роботу в офісі. Такий підхід можна розглядати з двох боків. По-перше, на відміну від попередніх років, в 2021 році кількість шукачів роботи збільшилась на 8% (українці цього року роботу шукали більше, аніж в 2020 (+13%) та 2019 (+51%) роках) [5]. По-друге, у результаті переходу на дистанційні форми роботи працівників, це стало поштовхом до розвитку нових напрямів та перегляду старих підходів до управління. Керівництво більшості компаній надає перевагу думці, що в умовах пандемії необхідно лише зменшити витрати, проте, це не так. На нашу думку, витрати потрібно навпаки оптимізувати, а не зменшувати. Цей процес яскраво простежується на швидкому зростанні сфер, що пов'язані із віддаленою медициною та Інтернетом речей (Internet of Things – IoT) [8]. До того ж сучасний міжнародний бізнес активно використовує блокчейн-технології для розвитку ринку криптовалют, що стали одним із головних елементів нової бізнес-системи, яка забезпечує безпрецедентну доступність для будь-якого учасника ринку. Отже, провідне місце на сьогодні зберігає електронна торгівля (E-commerce), технології розподіленого реєстру (Blockchain), розумних мереж електропостачання (Smart Grid), комп'ютерного зору (Computer Vision)]. Тоді як, ще на початку минулого століття основними галузями розвитку світової економіки були великі видобувні та переробні підприємства нафтової, металургійної, машинобудівної, гірничодобувної промисловості [2, с. 124, 126].

На сьогодні підприємництво займає суттєве місце в національній економіці, його розвитку сприяє значний спектр політичних, соціальних, культурних та інших чинників, які притаманні цифровій економіці. Якщо компанія на сучасному етапі розвитку досі не розпочала цифрову трансформацію, їй буде важко зберегти свій бізнес і у посткризовому періоді. Для того, щоб залишатися на певному рівні конкурентоспроможності, більшість підприємців залучають інвестиції та нові розробки (інновації) у свій бізнес, що сприяє загальному розвитку електронної комерції в країнах світу. Ефективність підприємницького розвитку визначається умовами економічної свободи і розвитком організаційно-господарського новаторства, оскільки складна інтегрована система поділяється на зовнішню, як правило, не залежну від підприємців, і внутрішню, що формується безпосередньо підприємцями (рис. 3). Глобальне переорієнтування ринку відбулося через пандемію не лише в сфері міжнародного бізнесу, а й в сфері перерозподілу інвестицій.

Спалах COVID-19 вплинув на життя багатьох країн, паралізувавши економічні процеси і додавши суперечок між керівництвом держав та інвесторами. Для подолання раптової кризи, уряди по всьому світу вимушені вдаватися до жорстких заходів як для боротьби з пандемією, так і заради стимулювання економіки. Деякі з вчинених заходів негативно відображаються на економічній діяльності міжнародних інвесторів, створюючи можливість звернутись до міжнародного арбітражу для отримання компенсації. [9]

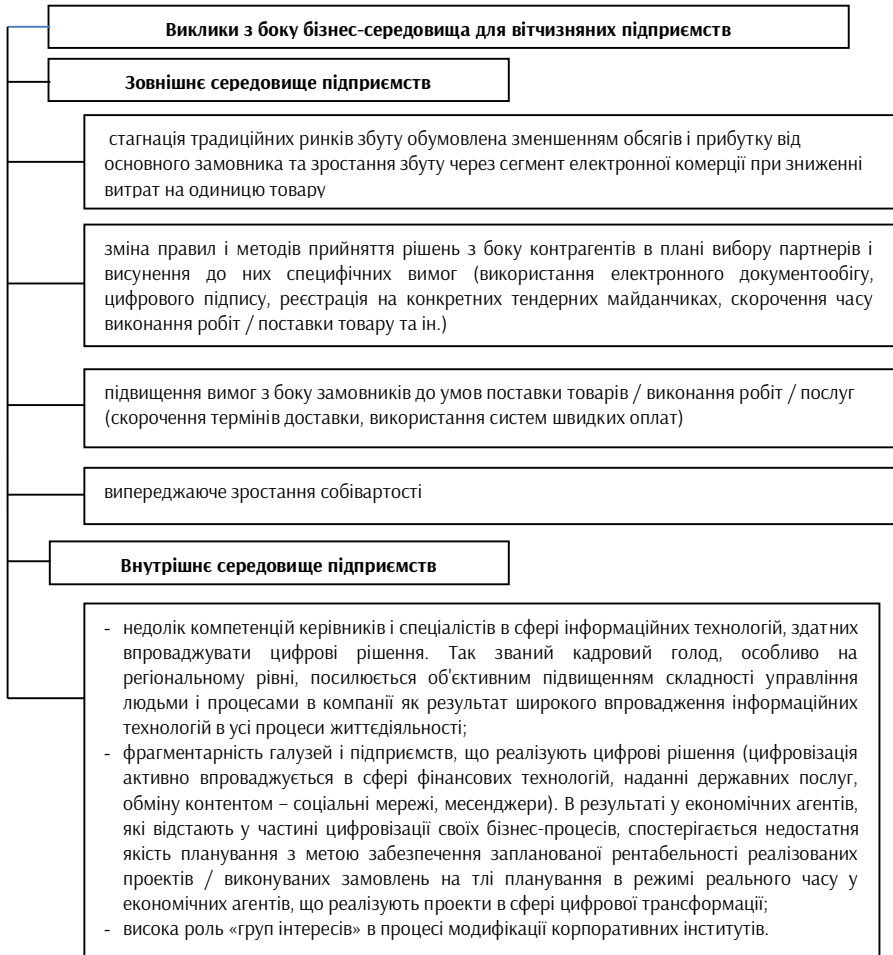

Рис 3. Основні виклики зовнішнього та внутрішнього середовища підприємствам реального сектору України (розроблено авторами)

Існують приклади, коли в окремих країнах такі гіпотези стрімко перетворюються на реальні інвестиційні справи. Наприклад, уряд Перу затвердив закон, що відмінє плату за користування автомобільними дорогами під час карантину. Справа в тому, що деякими з доріг володіють іноземні інвестори на умовах концесійних угод. У разі внесення змін до існуючих між ними та урядом домовленостей, інвестори ініціюють позови до суду через порушення гарантій їх діяльності, що містяться у відповідних інвестиційних угодах. Схожа ситуація склалася і в Італії, де через ті самі карантинні заходи з'являються нові інвестиційні суперечки. Україна наразі також запровадила необхідні заходи, щоб врятувати здоров'я громадян і, в свою чергу, є учасницею 79 двосторонніх та 7 багатосторонніх інвестиційних угод. В рамках заходів, що український уряд вже запровадив для боротьби з пандемією, існує реальна загроза як мінімум отримати позови з вимогою надання компенсації за порушення міжнародних інвестиційних стандартів [10].

Із початком пандемії першою реакцією на її поширення стала закритість національних економік. Кожна країна замислилася над підтримкою власних товаровиробників та відстоюванням власних інтересів. Поштовхом до таких заходів стала ситуація, коли більша частина грошей почала переходити з активів та зобов'язань у "тихі гавані" (такі, як золото). Так прийшло розуміння, що глобальна економічна криза поглинає світову економіку на довго.

Досліджуючи перші ефекти від світової пандемії, можна зазначити, що за даними Інституту міжнародних фінансів (IIF), ознаки уповільнення темпів економічного зростання спостерігаються в економіках США, Єврозони та Японії, на які припадає 15,1%, 11% і 4% світового ВВП. Економіка КНР, за прогнозами МВФ, зросте у 2022 р. лише на 3,5%, що вже називають найповільнішим зростанням китайської економіки з 1990 року [11, с. 54].

Серед числа основних економічних заходів реагування на кризу, що вживаються в США, КНР, Японії, Південній Кореї та деяких країнах ЄС, слід відзначити збільшення державних витрат на боротьбу з наслідками COVID-19. У США сукупний розмір фіскальних і монетарних заходів підтримки економіки склав близько 6,2 трлн. дол., що еквівалентно приблизно 30% ВВП країни. В Японії обсяг пакета заходів стимулювання склав близько 10% ВВП країни, а обсяг антикризових пакетів країн ЄС варує в межах 8-20% ВВП: у Греції – 8%, в Німеччині – 20%.

Ще одним заходом протидії наслідкам кризи в світі стало посилення монетарного стимулювання економіки. Для забезпечення ліквідності ринків центральні банки по всьому світу знизили процентні ставки. У США і країнах ЄС процентні ставки скорочені практично до нуля 0,25%. У КНР був скорочений норматив обов'язкових резервів (RRR) за всіма напрямках на 0,5% і випущено понад 800 млрд. юанів довгострокової ліквідності. У Південній Кореї базова процентна ставка знижена до 0,75%.

Як активні заходи антикризового реагування урядами країн розробляються різні фіскальні пакети, що передбачають: зниження податків, відстрочення або надання податкових канікул, страхових внесків та ін. Так, у КНР на три роки удвічі знижено податок на використання міських земельних ділянок, у Великобританії відмінено всі податки на комерційну діяльність суб'єктів, які мають вартість менше 51 тисячі фунтів стерлінгів, а у Франції представники малого та середнього бізнесу звільнені від сплати комунальних платежів [11, с. 54].

Антикризові заходи в Україні можна вважати недостатніми. Вони характеризуються переважною націленістю на зниження потенційного зростання соціальної напруженості, що здійснюється у формі різних виплат допомоги та зниженням податкових зборів. Сьогодні перед керівництвом країни постає головне завдання – запобігти соціальній катастрофі на фоні економічної кризи і, як наслідок, політичній нестабільності. Тому засоби національного фонду спрямовані на подолання наслідків пандемії. Тільки постає своєчасне питання: «Наскільки цих засобів вистачить в разі затяжної кризи?»

Проведений аналіз показує, що першими поступово почали пристосовуватися до нових умов держави з розвинутою економікою.

На сучасному етапі більшість європейських країн, де ще рік тому взагалі не можна було вийти на вулицю, починають забувати, що таке локдаун. Так, найбільший стадіон Іспанії "Камп Ноу" дозволили заповнювати на 100%, Голландія та Данія скасовують масочний режим, а держави, де до 70% населення вакциновано, фактично вже живуть у постковідному світі. Зрозуміло, що там ще зберігаються певні обмеження, але економіка та інвестиційний клімат починають відновлюватися.

Глобальне зростання простежується через рекордне збільшення капіталізації таких компаній, як Tesla, Apple, Shell та ін. Крім того, відбувається зростання на сировинних ринках, де спостерігаються рекордні ціни на аграрну продукцію, метал, нафту, вугілля, що є ще одним показником відновлення світової економіки.

Тож можна стверджувати, що стримуючий фактор розвитку у вигляді пандемії, почав слабшати і надалі відбуватиметься глобальне економічне зростання [12].

В Україні спостерігається негативна тенденція, пов'язана з прямими іноземними інвестиціями. У першому кварталі 2019 р. був зафіксований приплив інвестицій на рівні 943 млн. дол., а в першому кварталі 2020 р. – відтік на суму майже 1,6 млрд. У Національному банку України відтік пов'язують з вилученням реінвестованих доходів підприємств і компаній реального сектору економіки (рис. 4). Моніторинг показує, що найвищий відтік інвестицій був у сфері української промисловості – майже 1,6 млрд доларів. Водночас приплив інвестицій спрямовано до сфер фінансів, страхування, ІТ, а також професійної, наукової та технічної діяльності [13].

Зменшення капітальних інвестицій у 2020 р. порівняно з 2019 р. спостерігається за всіма видами підприємств. Незважаючи на падіння капіталовкладень у матеріальні активи, капітальні інвестиції у землю з боку великих підприємств зросли більше, ніж у 2 рази.

За напрямком інвестицій у нематеріальні активи: великі та малі зменшили підприємства зменшили вкладення у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки й аналогічні права, а середні – збільшили. Водночас зросли інвестиції великих та середніх підприємств у придбання програмного забезпечення (рис. 5).

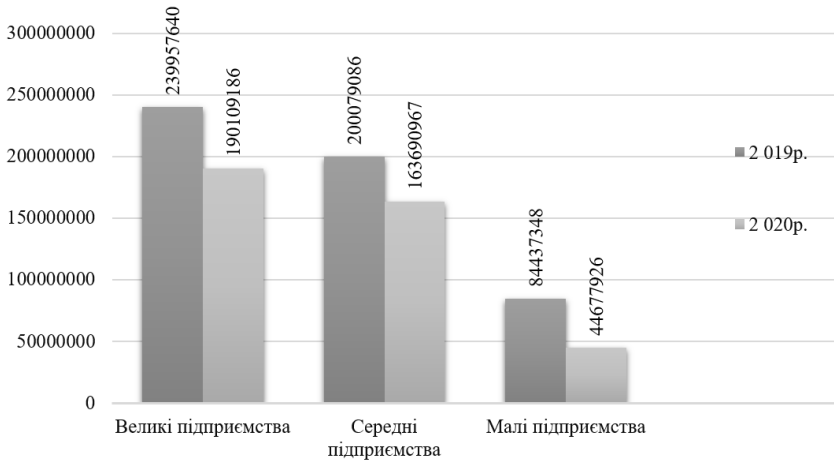

Рис. 4. Капітальні інвестиції підприємств з розподілом на великі, середні та малі підприємства, тис. грн. (розроблено авторами на основі [5, 13])

Сьогодні для України першочерговими завданнями, які підтримуються в рамках пошуку синергії та точок перетину в економіці з країнами ЄС, є формування нової моделі економічного розвитку, підтримка основних галузей, що визначені ключовими точками росту економіки, бачення розвитку людського капіталу, розробка програми уряду щодо реалізації проектів із значними інвестиціями.

Максимальне поживлення економіки України у постпандемійному періоді залежить від того, наскільки цікавими для інвесторів стануть наступні кластери технологічного розвитку: технологічне виробництво, виробництво транспорту, сучасні технології, інвестиції в охорону здоров'я, виготовлення медичного обладнання та ліків.

Наприклад, для досягнення цієї мети можна розглядати вирішення нагальної вимоги сьогодення до локалізації великих фармацевтичних виробництв ближче до Німеччини. Україна, зважаючи на її географічне вдале розташування, може стати таким місцем, що переорієнтує політику великого німецького бізнесу в бік інвестування вітчизняних підприємств.

Крім того, на підтримку привабливості нашої країни для європейських інвестицій урядом було схвалено закон «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», яким створюються прийнятні умови для ведення бізнесу для інвесторів, що вкладатимуть інвестиції понад 20 млн. євро та створюватимуть нові робочі місця. На порядку денному розглядаються питання взаємодії між Україною та країнами ЄС щодо захисту прав українських громадян, які легально працюють, проводяться зустрічі з представниками бізнесу різних країн, пропонуються нові масштабні проекти для інвестування тощо [14].

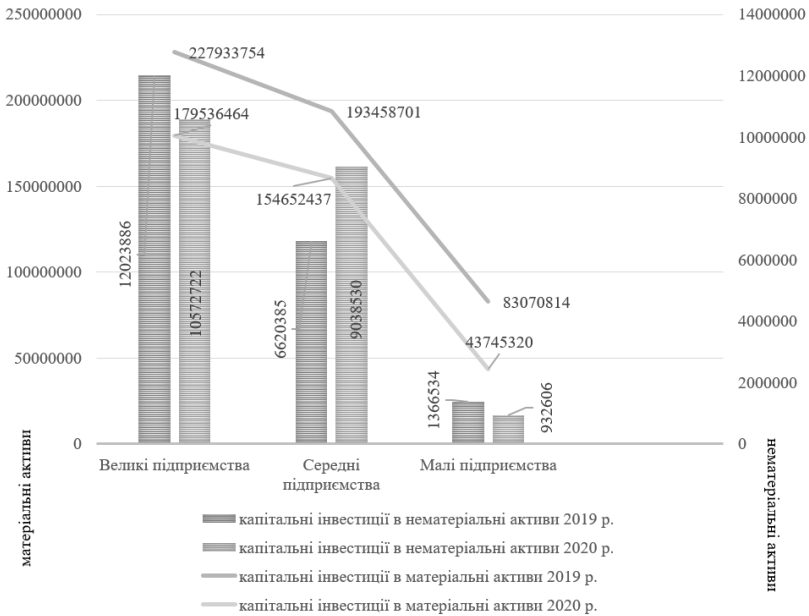

Рис. 5. Капітальні інвестиції у матеріальні та нематеріальні активи з розподілом на великі, середні та малі підприємства, тис. грн (розроблено авторами на основі [5, 13])

Аналізуючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що і українські, і міжнародні бізнесмени опинилися в складних умовах існування під час пандемії коронавірусу COVID-19. В сучасних реаліях важливим є моніторинг підприємницького настрою, зацікавленості у різних типах інвестиційних можливостей для бізнесу, переваг та бар'єрів для впровадження новітніх технологій, а також мотивів, логіки, вподобань споживачів при виборі товарів та послуг, в тому числі ірраційних аспектів їхньої поведінки в умовах пандемії та постпандемійний період [15, с. 81].

З послабленням карантинних обмежень більшість компаній повністю чи частково повертаються в звичний режим роботи. Однак, у зв'язку із зростанням показників ефективності, керівники змінюють свою позицію щодо дистанційної роботи, надають перевагу віддаленій формі роботи, а нові технологічні рішення (такі, як: розробка нових продуктів та послуг, пошук нових постачальників, продаж через нові канали збуту) у постпандемічному періоді є приємним бонусом та розглядаються як додатковий прибуток. Як висновок, можна зазначити, що бізнес-моделі сьогодні за їх ефективністю необхідно розділяти на період до пандемії та після неї.

Ситуація з інвестиційною спрямованістю показала, що сучасний ринок переорієнтувався на цифровізований. Впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій відбулося в усі сфери суспільного життя і це сприяє підвищенню ефективності функціонування бізнесу та економіки країни загалом. В сучасних умовах відбулася інвестиційна трансформація, коли інвестиції спрямовуються в

іншу країну не тільки з метою забезпечення своїх виробництв ресурсами, а, в першу чергу, заради отримання додаткового прибутку від використання наявних технологічних, управлінських, інформаційних переваг. Інвестиційна привабливість щодо вкладень у нові компанії є безумовним лідером і відображає готовність інвесторів фінансувати такі технологічні стартапи, як Blockchain, Robotics, E-commerce, Social Media, E-health, Sharing Economy, Autonomous Vehicles та ін.

Українська економіка, незважаючи на те, що світ уже майже рік живе в умовах пандемії, не адаптувалась до її наслідків, найбільш істотні з яких не проявили себе повною мірою. Таким чином, українській економіці необхідно шукати резерви і виділяти актуальні напрями розвитку для інвестицій.

З метою стимулювання економіки та підтримки найбільш постраждалих від пандемії галузей, урядом України розроблені такі заходи, як: надання пільгових кредитів; податкові пільги; надання кредитних канікул; запровадження спеціальних податкових пільг для окремих галузей; скорочення розмірів страхових внесків; збільшення періоду сплати адміністративних штрафів; запровадження практики відстрочення платежу в процесі викупу нерухомості, що орендується; запровадження спеціальних субсидій, тощо.

Держава, люди, підприємства дістали гіркий досвід та істотно переглянули свої можливості по відношенню до вимог сучасності, особливо в тих сферах бізнесу, де, як показав вплив пандемії, настає крах протягом декількох неділь простою. Цей науковий напрям і буде нами заплановано для наступного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ушакова Н.Г., Зарецька Л.М., Кулініч О.А., Ільченко М.О. Вплив цифрової економіки на розвиток економік світу та України. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. ХДУХТ. Вип. 1 (33). Харків. 2021. С. 104-118.
2. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Помінова І.І., Федоренко Н.М. Місце цифрової економіки в загальній системі сучасних господарських відносин. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. ХДУХТ. Вип. 1 (33). Харків. 2021. С. 118-132.
3. Ільченко М.О., Зарецька Л.М., Кулініч О.А., Федоренко Н.М. Проблеми запровадження цифрової економіки та її вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. ХДУХТ. Вип. 1 (33). Харків. 2021. С. 155-165.
4. Кулініч О.А., Федоренко Н.М. Міжнародний бізнес: конспект лекцій у структурно-логічних схемах Ч. 1. Харків. ХДУХТ, 2020. 60 с.
5. Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України. – URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/size_20.htm
6. Online marketplaces entering the next phase. June 2020. URL: <https://blog.dealroom.co/wp-content/uploads/2020/06/Marketplaces-2020-vFINAL.pdf>
7. Novet J. Zoom shares soar after revenue more than quadruples from last year. September 1, 2020. URL: <https://www.cnbc.com/2020/08/31/zoom-zmearnings-q2-2021.html>
8. Jones K. The COVID-19 Impact on App Popularity // Visual Capitalist. May 4, 2020. URL: <https://www.visualcapitalist.com/covid-19-impact-on-app-popularity/>

9. Як пандемія вплинула на пріоритети інвесторів. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/events/yak-pandemiya-vplinula-na-prioriteti-investoriv-a-chogochikovati-u-2021-roci.html>
10. Коронавірус та іноземні інвестори: в пошуках балансу між карантинними обмеженнями та захистом інвестицій. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/koronavirus-ta-inozemni-investori-v-shukah-balansu-mizh-karantinnimi-obmezhenyami-ta-zahistom-inv.html>
11. Кобзєва К.О. Заходи країн щодо подолання світової кризи. Інноваційні технології розвитку у сфері харчових виробництв, готельно-ресторанного бізнесу, економіки та підприємництва: наукові пошуки молоді: Всеукр. наук.-практ. конф. 8.04.2021 р. Ч. II. Харків. ХДУХТ. 2021. С. 54
12. Економіка епохи пандемії: чи варто розраховувати Україні на інвестиції. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/11/8/679517/>
13. Скільки іноземних інвестицій надійшло до України у 2020 році. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/09/04/infografika/finansy/skilky-inozemnyh-investycij-nadijshlo-ukrayiny-2020-rocz>
14. Основні точки росту української економіки. URL: <https://www.me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=e0280c0e-2a65-4b1c-9b0e-875669dc7c61&title=pershiiivitsepren-rministrukrainiprezentuvavposlunimechchiniosnovnitochkirostuukrainskoiekonomiki>
15. Кулініч О.А., Федоренко Н.М., Сокол Н.А. Роль і місце маркетингових досліджень в методології поведінкової економіки. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі. Журнал – Переяслав. 2020. Вип. 1 (57), ч. 2. С. 75-84

REFERENCES

1. Ushakova N.Gh., Zarecjka L.M., Kulinich O.A., Iljchenko M.O. Vplyv cyfrovoji ekonomiky na rozvytok ekonomik svitu ta Ukrainy. Ekonomichna strateghija i perspektyvy rozvytku sfery torghivli ta poslugh: zb. nauk. pr. KhDUKhT. Vyp. 1 (33). Kharkiv. 2021. S. 104-118.
2. Androsova T.V., Kulinich O.A., Pominova I.I., Fedorenko N.M. Misce cyfrovoji ekonomiky v zaghalnij systemi suchasnykh ghospodarsjkykh vidnosyn. Ekonomichna strateghija i perspektyvy rozvytku sfery torghivli ta poslugh: zb. nauk. pr. KhDUKhT. Vyp. 1 (33). Kharkiv. 2021. S. 118-132.
3. Iljchenko M.O., Zarecjka L.M., Kulinich O.A., Fedorenko N.M. Problemy zaprovadzhennja cyfrovoji ekonomiky ta jiji vplyv na rozvytok zovnishnjoekonomichnoji dijaljnosti pidpryjemstv Ukrainy. Ekonomichna strateghija i perspektyvy rozvytku sfery torghivli ta poslugh: zb. nauk. pr. KhDUKhT. Vyp. 1 (33). Kharkiv. 2021. S. 155-165.
4. Kulinich O.A., Fedorenko N.M. Miznarodnyj biznes: konspekt lekcij u strukturno-loghichnykh skhemakh Ch. 1. Kharkiv. KhDUKhT, 2020. 60 s.
5. Ukrstat.org – publikacija dokumentiv Derzhavnoji Sluzhby Statystyky Ukrainy. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
6. Online marketplaces entering the next phase. June 2020. URL: <https://blog.dealroom.co/wp-content/uploads/2020/06/Marketplaces-2020-vFINAL.pdf>
7. Novet J. Zoom shares soar after revenue more than quadruples from last year. September 1, 2020. URL: <https://www.cnn.com/2020/08/31/zoom-zmearnings-q2-2021.html>

8. Jones K. The COVID-19 Impact on App Popularity // Visual Capitalist. May 4, 2020. URL: <https://www.visualcapitalist.com/covid-19-impact-on-app-popularity/>
9. Jak pandemija vplynula na priorityty investoriv. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/events/yak-pandemiya-vplynula-na-prioriteti-investoriv-a-chogo-ochikuvati-u-2021-roci.html>
10. Koronavirus ta inozemni investory: v poshukakh balansu mizh karantynnymy obmezhenjamy ta zakhystom investycij. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/koronavirus-ta-inozemni-investori-v-shukah-balansu-mizh-karantynni-obmezhenjami-ta-zahystom-inv.html>
11. Kobzjeva K.O. Zakhody krajin shhodo podolannya svitovoji kryzy. Innovacijni tekhnologhiji rozvytku u sferi kharchovykh vyrobnyctv, ghoteljno-restorannogho biznesu, ekonomiky ta pidpryjemnyctva: naukovy poshuky molodi: Vseukr. nauk.-prakt. konf. 8.04.2021 r. Ch. II. Kharkiv. KhDUKhT. 2021. S. 54
12. Ekonomika epokhy pandemiji: chy varto rozrakhovuvaty Ukraini na investyciji. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/11/8/679517/>
13. Skiljky inozemnykh investycij nadijshlo do Ukrainy u 2020 roci. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/09/04/infografika/finansy/skilky-inozemnyx-investycij-nadijshlo-ukrainy-2020-roci>
14. Osnovni tochky rostu ukrainjskoji ekonomiky. URL: <https://www.me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=e0280c0e-2a65-4b1c-9b0e-875669dc7c61&title=pershiivitsepem-rministrukrainiprezentuvavposlunimechchiniosnovnitochkirostuukrainskoiekonomiki>
15. Kulinich O.A., Fedorenko N.M., Sokol N.A. Rolj i misce marketyngovykh doslidzhenj v metodologhiji povedinkovoji ekonomiky. Aktualjni naukovy doslidzhenja v suchasnomu sviti. Zhurnal – Perejaslav. 2020. Vyp. 1 (57), ch. 2. S. 75-84